

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

BÙI TUẤN AN

**ĐỜI SỐNG VĂN HÓA NGƯỜI MÔNG
Ở HUYỆN MAI CHÂU TỈNH HÒA BÌNH
(1986 – 2010)**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC LỊCH SỬ

Thái Nguyên, 2013

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

BÙI TUẤN AN

**ĐỜI SỐNG VĂN HÓA NGƯỜI MÔNG
Ở HUYỆN MAI CHÂU TỈNH HÀ BÌNH
(1986 – 2010)**

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam

Mã số: 60.22.03.13

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC LỊCH SỬ

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS.NGND. Nguyễn Cảnh Minh

Thái Nguyên, 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của cá nhân tôi. Các nội dung nêu trong luận văn là kết quả làm việc của tôi và chưa được công bố trong bất cứ một công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2013

Tác giả luận văn

Bùi Tuấn An

LỜI CẢM ƠN

Lời đầu tiên, tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành tới tất cả các thầy cô giáo trong Khoa Lịch sử, đặc biệt là những thầy cô giáo ở chuyên ngành Lịch sử Việt Nam, những người đã giảng dạy và động viên tôi trong suốt hai năm học vừa qua giúp tôi hoàn thành nghiên cứu và hoàn thiện nghiên cứu đề tài.

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới **PGS.TS.NGND. Nguyễn Cảnh Minh**, người đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ tôi trong suốt quá trình nghiên cứu.

Qua đây, cũng xin gửi lời cảm ơn tới gia đình và bạn bè tôi, những người đã luôn ở cạnh tôi trong những lúc khó khăn nhất và giúp tôi có được thành quả ngày hôm nay.

Luận văn này là kết quả bước đầu của quá trình nghiên cứu khoa học song do điều kiện năng lực và thời gian còn hạn chế, đề tài nghiên cứu không tránh khỏi những sơ suất, thiếu sót. Rất mong được sự đóng góp, bổ sung của các thầy cô và các bạn để công trình thêm hoàn thiện

Tác giả luận văn

Bùi Tuấn An

MỤC LỤC

Trang

Trang phụ bìa	
Lời cảm ơn.....	i
Lời cam đoan.....	ii
Mục lục.....	iii
MỞ ĐẦU	1
Chương 1 KHÁI QUÁT VỀ HUYỆN MAI CHÂU TỈNH HÒA BÌNH.....	11
1.1. Khái quát huyện Mai Châu tỉnh Hòa Bình	11
1.1.1 Vị trí địa lý, điều kiện tự nhiên.....	11
1.1.2. Lịch sử hình thành.....	14
1.1.3. Tình hình kinh tế, văn hóa - xã hội	15
1.2. Khái quát về người Mông ở huyện Mai Châu	17
1.2.1. Nguồn gốc, quá trình nhập cư và định cư	17
1.2.2. Khái quát về văn hóa của người Mông ở huyện Mai Châu tỉnh Hòa Bình trước năm 1986	21
Chương 2 VĂN HÓA VẬT CHẤT CỦA NGƯỜI MÔNG Ở HUYỆN MAI CHÂU TỈNH HÒA BÌNH TỪ (1986 – 2010).....	24
2.1. Hoạt động kinh tế	24
2.2.1. Canh tác nông nghiệp	24
2.1.2. Chăn nuôi.....	30
2.1.3 Sản bản và hái lượm.....	32
2.1.4. Nghề phụ gia đình	34
2.2. Ẩm thực.....	37
2.3. Trang phục	39
2.4. Bản Mường, nhà cửa	41
2.4.1. Bản Mường	41
2.4.2. Nhà cửa.....	42
2.5 Giao thông.....	45
2.6. Những chuyển biến trong văn hóa vật chất của người Mông ở huyện Mai Châu tỉnh Hòa Bình.....	46

Chương 3. VĂN HÓA TINH THẦN NGƯỜI MÔNG Ở HUYỆN MAI CHÂU- TỈNH HÀ BÌNH (1986– 2010)	52
3.1. Tín ngưỡng tôn giáo	52
3.2. Phong tục tập quán	60
3.2.1. Nghi lễ khi sinh	60
3.2.2. Nghi lễ trong hôn nhân	62
3.2.3. Nghi lễ trong tang ma	73
3.3. Lễ hội	83
3.3.1. Lễ cúng Đa Zông	84
3.3.2. Lễ hội mùa xuân	84
3.4. Văn hóa dân gian	87
3.4.1 Văn học dân gian	87
3.4.2. Nghệ thuật dân gian	89
3.5. Ngôn ngữ	90
3.6. Những chuyển biến trong văn hóa tinh thần của người Mông ở huyện Mai Châu tỉnh Hòa Bình	92
3.8. Mối quan hệ giao lưu văn hóa giữa người Mông với các tộc người khác trong huyện	95
KẾT LUẬN	99
TÀI LIỆU THAM KHẢO	104
PHỤ LỤC	

MỞ ĐẦU

1. LÝ DO CHỌN ĐỀ TÀI

Nói đến dân tộc là nói đến văn hóa, đến truyền thống và khả năng sáng tạo văn hóa của mỗi dân tộc. Văn hóa của mỗi dân tộc, mỗi cộng đồng, cá nhân là vấn đề không thể thay thế được và bản sắc văn hóa của mỗi dân tộc được hình thành và phát triển qua sự sáng tạo của chính dân tộc đó. Nếu để mất đi bản sắc văn hóa dân tộc thì không còn chính dân tộc mình nữa. Vì vậy giữ gìn bản sắc văn hóa truyền thống các dân tộc là một việc làm hết sức quan trọng và cấp bách nhằm triển khai thực hiện tốt Nghị quyết của Đảng về công tác văn hóa. Đặc biệt trong giai đoạn hiện nay trên thế giới và khu vực đang diễn ra quá trình khu vực hóa và toàn cầu hóa.

Việt Nam từ khi lập nước (Văn Lang – Âu Lạc) đã là quốc gia đa dân tộc. Tính đa dân tộc ngày càng được củng cố và tăng cường trong quá trình phát triển của lịch sử, tạo thành một trong những đặc điểm nổi bật của nước ta. Hiện nay nước ta có 54 thành phần dân tộc trong đó đa số là người kinh, còn lại 53 dân tộc thiểu số anh em, các dân tộc Việt Nam đã không ngừng đấu tranh xây dựng và bảo vệ nền độc lập dân tộc và tạo dựng nền văn hóa Việt Nam “*đậm đà giàu bản sắc*”.

Nói đến văn hóa (vật chất, văn hóa xã hội, văn hóa tinh thần) là nói đến những sản phẩm do trí óc và bàn tay con người sáng tạo nên. Đất nước Việt Nam có được ngày hôm nay là thành quả to lớn, là sức sáng tạo không mệt mỏi của 54 dân tộc anh em. Việt Nam là một quốc gia đa dân tộc, có nền văn hóa chung “*thống nhất trong đa dạng*”, song mỗi dân tộc lại có địa vực cư trú, điều kiện hoàn cảnh lịch sử địa lý văn hóa riêng, trong quá trình hình thành và phát triển của mỗi dân tộc lại tạo dựng nên một truyền thống văn hóa mang đặc trưng của dân tộc đó, và chính yếu tố đó đã tạo nên tổng thể bản sắc của dân tộc Việt đa dạng và phong phú.

Tính đa dạng của văn hóa dân tộc nước ta thể hiện trong sắc thái văn hóa vùng miền, mỗi vùng miền lại mang những yếu tố, sắc thái văn hóa riêng được thể hiện trong mọi mặt đời sống, văn hóa vật chất cũng như văn hóa tinh thần. Trong văn hóa của mỗi dân tộc, đều có sự kết tinh của tinh hoa văn hóa các dân tộc khác (văn hóa các dân tộc lân cận, văn hóa vùng và văn hóa nhân loại). Trong quá trình giao lưu và tiếp biến giữa các quốc gia, dân tộc với nhau, làm cho nền văn hóa mang đậm bản sắc riêng của mỗi dân tộc luôn có sự ảnh hưởng tác động qua lại lẫn nhau.

Văn hóa Việt Nam là nền văn hóa có đặc điểm bao trùm “*thống nhất trong đa dạng*”. Đây là nét truyền thống văn hóa của dân tộc, nó vừa là nét đặc thù vừa là nét hấp dẫn. Văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội là sản phẩm của trí tuệ, tài năng, đạo lý của cả cộng đồng, là sự kết tinh những giá trị tốt đẹp nhất trong mối quan hệ tương tác giữa con người – xã hội – tự nhiên. Văn hóa vừa là mục tiêu, vừa là động lực phát triển kinh tế xã hội của đất nước. Bản sắc văn hóa Việt Nam được hình thành và phát triển trong những điều kiện tự nhiên của lịch sử và con người cụ thể.

Nói đến văn hóa các dân tộc ở nước ta, đây là vấn đề mang tính chiến lược lâu dài, mang tính thời sự nóng bỏng, đó là mối quan hệ giữa yếu tố truyền thống và hiện đại. Bởi vì bản thân văn hóa là một phạm trù lịch sử, nó luôn sống động và chịu ảnh hưởng bởi các nhân tố nội sinh và ngoại sinh. Trong đó yếu tố ngoại sinh là quan trọng không thể thiếu. Nhằm bảo tồn giữ gìn, phát huy bản sắc văn hóa của các dân tộc thiểu số nói riêng và bản sắc văn hóa Việt Nam nói chung theo nghị quyết 5, BCH Trung ương Đảng cộng sản Việt Nam (VIII) đã đề ra 10 nhiệm vụ cụ thể trong công cuộc xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Nghị quyết còn khẳng định, nhấn mạnh việc “*coi trọng và bảo tồn, phát huy những giá trị truyền thống và xây dựng phát triển những giá trị mới về nền văn hóa, văn nghệ thuật các dân tộc thiểu số*”.

Mỗi dân tộc trên đất nước ta dù miền xuôi hay miền ngược, đồng bằng hay miền núi trong quá trình phát triển đều sáng tạo nên một nền văn hóa có bản sắc và có giá trị.

Việc nghiên cứu văn hóa truyền thống của các tộc người thiểu số nói chung là một việc làm cần thiết, phù hợp với tinh thần nghị quyết ban chấp hành TW lần thứ 9 (khóa IX) Đảng ta: ***“Phải nghiên cứu để bảo tồn và phát huy những di sản văn hóa truyền thống của các dân tộc ít người ở Việt Nam”***

Trên tinh thần đó việc nghiên cứu sưu tầm một cách đầy đủ, có hệ thống kho tàng văn hóa dân gian của các dân tộc là việc làm thiết thực, nhằm nâng cao hiểu biết về giá trị văn hóa của các dân tộc ít người, nhằm góp phần bảo tồn và phát huy những di sản văn hóa truyền thống, tạo lập cơ sở khoa học cho các giải pháp hữu hiệu phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội, củng cố và nâng cao tinh thần đoàn kết dân tộc, thực hiện thành công các chủ trương, chính sách dân tộc của Đảng và Nhà nước.

Hòa Bình là một tỉnh miền núi, nằm ở cửa ngõ của Tây Bắc vốn là quê hương của *“nền văn hóa Hòa Bình”* nổi tiếng, đã để lại nhiều di chỉ từ thời đồ đá giữa, cách đây hàng vạn năm.

Tỉnh Hòa Bình có nhiều dân tộc anh em cùng sinh sống, dân cư trong tỉnh gồm 7 dân tộc: Mường, Thái, Kinh, Tày, Dao, Mông, Hoa với tổng dân số 803,3 nghìn người (theo danh mục điều tra dân số năm 2004). Trong đó dân tộc Mông sống tập trung chủ yếu ở hai xã Hang Kia và xã Pà Cò thuộc huyện Mai Châu tỉnh Hòa Bình, có quá trình lịch sử định cư lâu dài ở đây. Tại hai địa bàn này từ xa xưa đã hình thành hai nhóm người Mông: người Mông Đen và Mông Hoa. Có thể thấy cho đến ngày nay người Mông vẫn lưu giữ được những nét bản sắc văn hóa riêng mang tính đặc thù, tiêu biểu của dân tộc mình.

Là một người con của tỉnh Hòa Bình, được tận mắt chứng kiến những giá trị văn hóa rất đặc sắc của các dân tộc trong vùng. Tôi thấy rằng những

phong tục tập quán của người Mông ở huyện Mai Châu tỉnh Hòa Bình còn gần như lưu giữ được những giá trị văn hóa truyền thống. Chính vì vậy tôi đã mạnh dạn chọn đề tài: *Đời sống văn hóa người Mông ở huyện Mai Châu tỉnh Hòa Bình (1986 – 2010)* làm luận văn thạc sỹ của mình. Luận văn sẽ góp phần giáo dục truyền thống yêu nước, yêu quê hương bản mường và lòng tự hào dân tộc cho con em các dân tộc trong tỉnh Hòa Bình nói chung và người Mông ở huyện Mai Châu – tỉnh Hòa Bình nói riêng.

Việc chọn đề tài này chắc chắn có hiệu quả thiết thực trong việc đưa nghị quyết của Đảng vào cuộc sống và phát triển đời sống văn hóa – xã hội của các dân tộc tỉnh Hòa Bình nói chung và dân tộc Mông ở huyện Mai Châu nói riêng.

2. LỊCH SỬ NGHIÊN CỨU VẤN ĐỀ

“Nền văn hóa Việt Nam là nền văn hóa thống nhất mà đa dạng trong cộng đồng các dân tộc Việt Nam” (*Trích nghị quyết 5 khóa VIII Ban chấp hành TW Đảng – phần nói về văn hóa các dân tộc thiểu số*) [3-15].

Hơn 50 dân tộc trên đất nước ta đều có giá trị và sắc thái văn hóa riêng, các giá trị và sắc thái đó bổ sung cho nhau, làm phong phú nền văn hóa Việt Nam. Việc giữ gìn và phát huy nền văn hóa dân tộc Mông ở Việt Nam nói chung và dân tộc Mông ở Huyện Mai Châu – tỉnh Hòa Bình nói riêng là góp phần quan trọng vào việc giữ gìn và phát huy những giá trị văn hóa dân tộc trong các vùng miền khác.

Cộng đồng người Mông trong quá trình thiên di và định cư lâu dài trên lãnh thổ Việt Nam, họ đã sáng tạo nên một nền văn hóa mang sắc thái riêng của tộc người. Cho đến nay việc sưu tầm và nghiên cứu văn hóa của người Mông vẫn đang là đề tài thu hút nhiều nhà khoa học nghiên cứu.

Trong những năm qua đã có một số công trình nghiên cứu về văn hóa người Mông với các tác giả như:

Cuốn *Lịch sử người Mèo*, 1924, của cha cô Savina (người Pháp), xuất bản tại Hồng Kông. Đây là công trình nghiên cứu về đặc điểm trong đời sống